

STANOVNIŠTVO HRVATSKE – DOSADAŠNJI RAZVOJ I PERSPEKTIVE

**Dražen Živić, Nenad Pokos,
Anka Mišetić (ur.)**

Zagreb: Institut društvenih znanosti
“Ivo Pilar”, 2005., 416 str.

Demografija je područje dugoročnih tokova, u kojemu promjene ma koliko dramatične i dalekosežne bile, sazrijevaju kroz više desetljeća, a životni vijek predstavlja svojevrsnu vremensku jedinicu mjerenja. Demografske analize temelje se na vremenskim serijama brojki koje odražavaju godišnja populacijska kretanja, ili češće, rezultate desetletnjih popisa stanovništva. Stoga ne čudi kako se nakon popisa obično pojavi pregršt nove i pouzdane građe te analiza. Radovi predstavljeni u ovom zborniku proizvod su jednog takvog konjuktornog razdoblja, povodom čega je u prosincu 2003. godine u sklopu *Annales Pilar* održan i znanstveno-stručni skup pod nazivom *Demografski razvoj, stanje i perspektive Republike Hrvatske*.

Ukupno devetnaest priloga ovoga zbornika sagledava razne aspekte hrvatske demografske prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Neke momente prošlosti pokrili su Agneza Szabo razmatranjem uzroka depopulacije na području Hrvatske krajem 19. i početkom 20. stoljeća, te Vladimir Geiger radom o Nijemcima u Hrvatskoj kroz povijest. Budućnost su pak demografskim projekcijama oslovili Snježana Mrđen i Marinko Grizelj koji su izradili modele kretanja populacije u Hrvatskoj kroz sljedećih dvadeset i pet, odnosno sto godina. Prikazani scenariji s različitim pretpostavkama kretanja fertiliteta i migracijskih tokova ukazuju na mogućnosti različite dinamike opadanja broja stanovništva, ali da je srednjeročno gledano smanjivanje populacije neminovno. Do možebitnog rasta populacije može doći tek dugoročno.

Većina radova prikazuje trenutni demografski moment u kontekstu demografskih kretanja kroz nekoliko proteklih desetljeća. Opće demografske prilike i odrednice u uvodnom radu predstavila je Alica Wertheimer-Baletić, dok je Anđelko Akrap sagledao trendove s aspekta fertiliteta i formiranja brakova. Nalazi su konzistentni i karakteristični za razdoblje niskofertilitetne demografske posttranzicije, gdje se rađa malo i kasno u životnom ciklusu. Dodatnu zapreku demografskoj obnovi predstavlja i izlazak brojnijih kohorti *baby-boomera* iz fertile dobi, te sve manji broj žena u visokofertilnoj dobi. Razmatranja recentnih promjena u obrazovnoj strukturi Nenada Pokosa nešto su optimističnija, premda ukazuju na znatne regionalne razlike i nezadovoljavajući tempo unaprjeđivanja obrazovne strukture.

Kenija Bašić, Ivan Lajić, Roko Mišetić te Rebeka Mesarić-Žabčić u svojim su radovima na slučajevima prigradske regije grada Zagreba, hrvatskih otoka, te Međimurske županije analizirali regionalne demografske trendove i determinante. Nešto općenitije, Maja Štambuk, Anka Mišetić i Ivo Nejašmić iz demografske su perspektive usporedili kretanja u urbanim i ruralnim krajevima Hrvatske.

Specifična ratna demografska kretanja opisao je Dražen Živić, pružajući brojčane podatke o poginulima, nestalima i raseljenim građanima RH na obje sukobljene strane tijekom ratnog razdoblja. Slijedi rad Dragutina Babića, relativno optimistična analiza ostvarenog postratnog suživota. Djelom izvan ratnog konteksta, ali vezano uz uspostavljanje Republike Hrvatske, Ivan Čizmić i Dražen Živić razmatraju migracije stanovništva Hrvatske – posebno povratničke tokove nakon uspostavljanja države. O tim tokovima kroz primjer *gastarbaitera* Jasna Čapo Žmegač izradila je jedan kompleksniji uvid, temeljen na kvalitativnoj metodologiji.

Gordan Črpić ispituje proturječeje između broja željene djece, obiteljskih vrijednosti, pa i spremnosti na žrtvu za obitelj koji se razaznaju iz većeg broja socioloških istraživanja u Hrvatskoj, te nepovoljne demografske zbilje. Ono što Črpić konceptualizira kao nepovoljnu društvenu klimu, Vlado Puljiz obrađuje u kontekstu socijalne politike, odnosno širih promjena u strukturi obitelji, oblicima zaposlenosti i ženskog radno-obiteljskog angažmana. U kontekstu sve dugovječnije populacije i promjena u životno-radno-obiteljskim aranžmanima, društvene (pa i socijalne) institucije potrebno je preustrojiti tako da jamče veću sigurnost u novim fleksibilnijim životnim uvjetima, da pomire proturječja između posla i obitelji, te da možebitno poboljšaju demografsku sliku. Relativan uspjeh ovakvih strategija očit je u sjevernoeuropskim zemljama.

Ovaj zbornik pruža višedimenzionalnu sliku koja uspijeva ocrtati hrvatsku demografsku sadašnjost u većini njezinih aspekata, kao i kretanja kojima je izložena. Takva korektna anatomija fenomena svakako predstavlja temelj za bilo kakvu daljnju demografsku analizu ili politiku. Međutim, tek je rudimentarno prisutna analitička komponenta koja bi tragala za specifičnim mehanizmima geneze demografskih kretanja kroz razne socijalne, ekonomske, institucionalne ili vrijednosne korelate. Demografski se trendovi ne događaju u društvenom vakuumu odnosno prema golim biološkim odrednicama ili našim idejama o poželjnom smjeru kretanja stanovništva. Njih oblikuju konkretne odluke pojedinih građana donesene kroz životni vijek u okviru vlastitih preferencija, mogućnosti i životnih okolnosti. Tek "otvaranjem" fenomena na ovaj način moguće je učiniti daljnje korake u razumijevanju demografskih kretanja te kreirati učinkovite i nevoluntarističke demografske politike.

Teo Matković

SOLIDARITY BETWEEN THE SEXES AND THE GENERATIONS. TRANSFORMATIONS IN EUROPE

Trudie Knijn, Aafke Komter (eds.)

Cheltenham, UK; Northampton, MA, USA: Edward Elgar, 2004., 229 str.

Urednice Trudie Knijn i Aafke Komter priredile su ovu knjigu kao četvrtu u seriji publikacija pod nazivom *Globalizacija i socijalna politika*. Riječ je o izuzetno važnoj seriji za komparativnu socijalnu politiku, kojom se nastoji pratiti utjecaj globalizacije na socijalnu zaštitu putem objavljivanja teorijskih i empirijskih radova koji uspoređuju promjene u strukturi socijalne skrbi kako u razvijenim zemljama Zapada tako i u zemljama u tranziciji.

U uvodu, urednice objašnjavaju kako se tema društvene solidarnosti vratila u akademske i političke rasprave nakon gotovo jednog stoljeća. Kao što su krajem 19. stoljeća sociolozi Durheim i Weber proučavali utjecaj industrijalizacije i modernizacije na međuljudske odnose, tako se krajem 20. stoljeća povećala zabrinutost za razvoj društvene solidarnosti. U ovoj se knjizi dvanaest autora bavi različitim aspektima utjecaja socioekonomskih, kulturnih i političkih promjena u zapadnim socijalnim državama na obrasce horizontalne solidarnosti između spolova i vertikalne solidarnosti između različitih generacija, kao i uzajamnom povezanošću solidarnosti na mikro i makro razini (obiteljska i kolektivna solidarnost).

Prvi dio knjige sastoji se od pet priloga (C. Martin, T. Knijn, R. Lister, J. Lewis, C. Saraceno) koji se bave transformacijom odnosa između privatnog i javnog. Autori preispituju pojam obiteljske solidarnosti u uvjetima kada se tradicionalne uloge i odnosi unutar obitelji mijenjaju kao i način